

Til altingsvalið í Íslandi 23. apríl stilla upp:

Teir fjóra »gomlu« flokkarnir: Sjálfstæðisflokkurinn (högraflokkur), Framsóknarflokkurinn (miðjuflokkur, gamal bóndaflokkur), Alþýðuflokkurinn (högrasosíaldemókratar og Alþýðubandalagið (vinstrasosíaldemókratar), harumframt nýggi flokkurinn Bandalag jafnaðarmanna (hava klovið seg úr Alþýðuflokknum) og Kvinnalistinn, sum stillar upp í trimum valdæmum.

nýggju kvinnuræsluni. Tá var kommunuval í nánd. Bara 6,2% av umboðunum í býráðum og kommunustýrum vóru kvinnur, og tí hildu kvinnur tað vera upp á tíðina at gera okkurt. — Tað varð so avgjørt at stilla upp bæði í Reykjavík og á Akuroyri. Litið tóktist at vera hent, síðan nýggja kvinnuræslan kyknaði upp um 1970 — kvinnur stóðu enn uttanfyri og høvdu litla ávirkan; tað sá út, sum stríðið var um at detta niðurfyri, og hetta skuldi nú roynast at bøta um.

Royndirnar siga okkum, at kvinnur hava ógvuliga litlar møguleikar í teimum politisku flokkunum. Har fer alt arbeiðið fram eftir fyrirtreutum hjá monnum: fundarskipan, fundartíð, málføsla o.s.fr. Skulu kvinnur kunna vera virkar í politikki, mugu avísar samfelagsligar fyrirtreitur vera uppyftar.

Kjak í lag

— Hvat ver endamálið við at gera kvinnulista til kommunuvalið?

Kristin: Tað var ikki minst at fáa kjak í lag um stöðuna hjá kvinnum í politikki og alment og sjálvandi at fáa kvinnur inn, at kvinnurnar aftan fyri kvinnulistan kundu fáa sína hugsan fram. Og úrslitið var gott: 2 kvinnur vórðu valdar í Reykjavík (fingu 11% av atkvøðunum) og 2 á Akuroyri (17% av atkvøðunum).

Í framhaldi av hesum kom upp umrøða um at stilla upp til Altingið, tí har eru kvinnur lutfalsliga enn færri (5%; á Altingi sita 60 umboð, í løtuni 57 menn og 3 kvinnur). Í mars varð so gjørt av at stilla upp í trimum valdæmum: Reykjavík, Reykjanesi og eystara norðurlandsvaldæmi. Okkara sjónarmið er, at tað er natúrligt, at kvinnur hava helvtina av umboðunum, um javnrættindi skulu ráða í samfelagnum.

— Hvat leggja tit høvuðsentin á í politikki tykkara? Vilja tit arbeiða fyri serligum kvinnumálum?

Kristin: Kvinnur hava hugamál at verja á øllum samfelagsøkjum. Øil mál,

búskaparmál eins væl og uppaling, koma kvinnum við sum limum í íslenska samfelagnum. Tí eru øll mál kvinnumál. Í politikki okkara vilja vit royna at definera øll mál út frá kvinnuligum sjónarhorni, ganga út frá kvinnuligum fyrirtreutum og royndum.

Stevnuskrá

— Eru nøkur øki, sum tit vilja leggja serligan dent á?

Kristin: Í stevnuskrá okkara leggja vit høvuðsáherðslu á fyra evnisbólk: Kvinnustrið, desentralisering, umhvørvisvernd og stríð fyri friði. Vit hava eisini okkara egnu stöðu til búskaparmál, vinnu- og onnur mál, men hetta eru høvuðslinjur.

— Hvussu vilja tit fóra kvinnustrið?

Kristin: Stöðan og korini hjá kvinnum eru lutvist avgjørd av lógum, og tí vilja vit á Altingi gera okkara til at hava ávirkan á ta lóggávuna, sum serliga viðvíkur kvinnum. Eitt av málunum er her barnburðarorlov. Sum er hava allar kvinnur rætt til 3 mánaða orlov, men peningurin verður útroknaður eftir arbeiðstímum, og tí er tað sera ójávnt, tær fáa. Hetta vilja vit broyta, og vit krevja 6 mánaða orlov, eisini fyri menn, tí vit mugu seta tað samfelagsliga krav, at bæði foreldrin ála børnini upp.

Í pensíons- og tryggingarmálum vilja vit, at øll njóta sama rætt. Sum er fáa húsmóður ongan sjúkradagpening — teirra arbeiði er einkisvirt. Vit vilja hava ein pensíonsgrunn fyri øll, sum tryggjar øllum eina sámi- luga lagmarkspensíon. Vit eru imóti at byta fólk upp í ung, gomul, brekað o.s.fr. — vit vilja hava sokallað integrerað samfelag, har hin einstaki fær sín tørv uppfylltan, uttan at skula koyrast niður í ein kassa fyri tað.

Vit vilja arbeiða fyri at skúladaurin hjá børnum verður samfelður. Enn er skipanin í skúlanum so vánalig, at børnini í mongum forom ikki hava samfelðan skúladag, men hava fritimar og fara í

skúla fleiri ferðir um dagin. Hetta er eitt vandamál, sum skapar stóran ótryggleika í barnafamiljum — tað er eins og roknað verður við, at onkur er heima við hús allan dagin, men so er ikki. Í Íslandi eru 86% av giftum kvinnum á arbeiðsmarknaðinum, sum er eitt tað hægsta lutfallið í heiminum hesum viðvíkjandi.

Hetta vóru bara nøkur fá dømi um tey nógvu mál, sum kunnu ávirkaðst gjøgnum broytta lóggávu, og sum vit vilja arbeiða fyri.

Broyting í hugsunarhátti

Men til at broyta stöðuna hjá kvinnum til litlar krevst meira, nevniliga grundleggjandi broyting í hugsanarháttinum. Millum tey allarstøstu málini, sum vit vilja leggja doyn á, er endurmeting av arbeiðinum hjá kvinnum, tí tey stórv, sum kvinnur hava um hendur, eru ringast lønt, men eru nógv tey tydingarmestu stórvini, vit kunnu nevna barnauppliving, sjúkrarøkt umframt góðsking av høvuðsútflutningsvørnum, fiskinum. Hetta má metast, sum tað er vert.

Sum er, verður starv titt met og virt mest eftir, um nógvur peningur er í veði, uttan at spurt verður um, hvat peningurin verður nýttur til, og uttan at spurt verður, hvønn tyding starvið hevur fyri menniskju. Her mugu bæði teir itekiligu umstøðurnar og hugsanarhátturin broytast.

Okkara útgangspunkt er, at kvinnur hava eina aðra virðismeting enn menn, tí tær siggja heimnir einum øðrum sjónarhorni enn teir og eru formaðar av øðrum umstøðum. Tann kvinnuliga virðismetingin og kvinnuliga sjónarhornið eiga at koma líka nógv fram í politikki og samfelagslivi sum tað mansliga.

— Er tað ikki hættisligt at seta kynini upp sum mótsetningar? Hvussu við støttamótsetningunum? Lata tit ikki á henda hátt eyguni aftur fyri, at kvinnur ikki eru ein stætt, men hoyra til ymsar stættir?

Kristin: Sjálvandi eru kvinnur byttar upp eftir stættum, men vit mugu ikki gloyma, at kvinnur hava altíð verið defineraðar stættarlaga út frá familjum sínum og monnum sínum — ikki út frá sær sjálvum. Kvinnur eru nógv tann størsti lág-lønabólkurin í landinum (og í verðini: árið 1980 áttu kvinnur bara 1% av ognunum á jørðini, men arbeiddu 2/3 av øllum arbeiðstímum, sum arbeiddir vóru á jørðini).

Tað er okkara hugsan, at nógv meira er, sum sam-einir kvinnur enn skilur tær sundur. Um vit hyggja at heildini, hoyra kvinnur til lág-lønabólkin og hava verri útbúgving enn menn, og hesi bæði eyðkenni gera tað greitt, at kvinnur eiga at stríðast í felag. Sagan sigur okkum, at í stættastriðnum hava rættindi hjá kvinnum altíð verið skúgvast til viks, og tí mugu kvinnur standa saman. Serliga kvinnustrið er neyðugt, so leingi sum patriarkatið hýkur uppi. Kapitalisman og patriarkatið, hesi bæði eru figgdarnir hjá kvinnum.

Desentralisering

Í pyramídustrukturi samfelagsins liggur stórt vald. Miðstýringin vaksur meira og meira, og fólk hava minni og minni ávirkan á, hvussu samfelagið verður stýrt og menning tess. Eftir okkara hugsan er hetta skeiv gongd. Vit vita, at kvinnur hava ógvuliga litla ávirkan á valdpyramíðuna. Í kvinnuræsluni og aðrastaðni hava kvinnur tilevnað sær aðrar arbeiðsmátar: í stóran fyrri at skipa samveru og arbeiði sitt sum pyramídu, hava tær eina »flata« skipan, íð hevur við sær stórra fólkaræði. Hetta er eisini endamálið við at desentralisera ella spjaða valdið.

Vit hava ávís uppskot til at fremja spjaðing av valdinum, t.d. innan heilsu- og almannamál, menta- og skúlamál. Vit vilja t.d., at hvør skúli skal fáa eina ávís figgjaraupphædd, sum næmingar, lærarar og foreldur í felag avgera nýtsluna av. Vit vilja hava smáar eindir.

Búskaparmál — umhvørvisvernd

Tað eru ongar lættar loysnir til teir búskaparlugu trupulleikarnar. Vit hava onga »gandaloytnu«, sum kann sleppa okkum av við ta ovurstóru inflatíónina, og hon er kanska betri enn arbeiðsloysi.

Tað er neyðugt, at hugsanarhátturin broytist frá tí fyrirlitsleysa brúksmynstrinum við markleysu innflutningi. Vit mugu røkja og nýta tað ríkið, sum er í landinum. Løtvinningssjónarmið ráða — ovfiskiskapur er ein hótandi vandi av hesi somu orsök — tað er eins og øll ábyrgdarkensla mótvægis framtíðini og komandi ættarliðum vantar.

Vit meta, at teir íslendsku dreymarnir um stórindnað eru burtur úr vón og víti. Higartil hevur slíkur indnaður (kísildnaður í Norðurlandi, aluminíumsindnaðurin á

Straumsnesi) bara sett okkum í stóra skuld. Tá ið risafyrirtekur verða settar upp á so fámætum stöðum, hendir tað, at øll fara at arbeiða í hesum fyrirtekum, og tað hevur við sær orkymlan og spill-ing av tí arbeiðs- og búset-ingarmynstri, sum var í bygdarlagnum frammanundan. Harumframt eru hesar fyrirteknar dýrar at byggja upp og skulu troka seg inn á yvirfylltar marknaðir við framleiðslu síni. Og stórindnaðurin er samantvinnaður við al-tjóðafyrirtekur, sum søpa alt til viks fyri at tryggja sær hámarksvinning og eru ein hótan móti mannalivinum allastaðni, har tær sleppa fram. Vit eru tí imóti stórindnaði í Íslandi, men vilja fremja smáindnað til egna nýtslu, og fisk og aðra vøru vilja vit flyta út sum fullvirk-aða vøru av 1. floks góðsku.

Friðarmál

Vit vilja royna at fáa kjak í lag um lutteku Íslands í Nato og um herstöðirnar í Íslandi. Umrøðan av hesi mál hevur leingi staðið í stað og hevur verið brúkt av teimum politisku flokkunum til at skjóta eftir hvørjum øðrum við. Minni hevur verið tosað um tað, sum veruliga hevur tyding: Hvør krígssútgerð er á Keflavíkarstöðini og aðrastaðni í landinum? Hver vandi stendst av hesi útgerð?

Leingi stóð umrøðan bara um ta mentanarlugu ávirkanina frá herinum, t.d. sjónvarpinum og útvarpinum á Keflavíkarstöðini, umframt ta óbein-leiðis ávirkanina á hugsanarháttinum hjá fólki. Tað er ikki fyrr enn nú, at áherðslan er lögð yvir á, hvat herstöðin er í roynd og veru.

Vit vilja, at Ísland skal standa uttan fyri allar her-naðarsamgongur. Ræðu-javnvág hevur ikki við sær tryggleika, og íslendskir myndugleikar eiga tí at taka stöðu imóti herdubbing, bæði heima og hjá okkum sjálvum og aðrastaðni. Vit vilja minka um virksemd hjá herinum, meðan hann er her á landi, tí økt her-naðarútbúgving hvar sum helst í heiminum veksur um kappdubbingina. Vit vilja, at strangt eftirlit skal vera við herinum. Myndugleikarnir skulu greiða opið frá øllum virksemi og útbúnaði hjá amerikanska herinum í Íslandi. Ávirkanin hjá herinum á íslendskan búskap skal minkast, so tað verður tryggjað, at støðu-tøka til herin ikki er treyt-að av figgjartilgum víður-skiftum. Íslendskt vinnu-liv skal vera óheft av her-inum.

Tað má tryggjast, at kiarnorkuvápn ongantíð

verða loyvd í Íslandi, og havið og luftin rundan um Ísland mugu friðast móti kiarnorkuvápnunum og ferðslu av atomríkum for-um. Vit mótmæla harð-liga, at atomburturkast og onnur eiturevni verða koyrd í havið og sostatt hótta alt livandi, hartmill-um fiskin. Vit styðja hug-myndina um, at ávís øki verða lýst at vera kiarn-orkuvápnafri, tí vit halda tað vera eitt stig fram móti avvápnandi. Á hesum stöði vilja vit, at íslends-ki myndugleikar stuðla, at norðanlond sum heild verða lýst kiarnorku-vápnafri tæki.

Hollari kós

— Hvussu heldur tú, at møguleikarnir hjá kvinnu-listanum eru til altings-valið 23. apríl?

Kristin: Tað er ilt at siga. Men vit halda tað vera av størsta tydingi, at vit nú framman undan valinum hava høvi at fáa okkara áskoðanir fram, bæði í fjølmiðlunum og úti millum fólk, hvussu úrslit-ið av valinum so enn verður, tí tey málini, sum vit leggja mestan dent á, eru mál, sum teir gomlu flokkarnir í veruleikanum gera ógvuliga litið við. Okkara stevnuskrá hevur nógv felags við umhvør-visræslur aðrastaðni og eitt nú við »grøna flokkin« í Vesturtyklandi. Hetta eru streymar í tíðini, sum vilja beina samfelags-menningina inn á eina hollari kós, aðrenn Vestur-heimurin ikki bara koll-sigir seg sjálvan, men eisini drugar onnur við sær í dýpið.

— Hverji argument verða brúkt imóti tykk-um, eitt nú frá teimum politisku flokkunum?

Kristin: Tað verður sagt, at vit umboða ein negatívan avbyrgingar-politikk við at gera reinan kvinnulista; at tað natúr-liga er, at kvinnur eru virknar innan fyri flokk-arnar, og at tað væl er gjørligt hjá teimum. Frá vinstru verður sagt, at kvinnur klúgva vinstra-vongin við at stilla upp fyri seg, og at bara aftur-haldið vinnur við tað.

Men allar royndir siga okkum, at tað ikki ber til hjá kvinnum at arbeiða innan fyri teir verandi flokkarnar. Tí stilla vit upp, og tí vilja vit royna at seta eina nýggja kós í politikki, har tey kvinnu-ligu sjónarmiðini koma til sín rætt.

Vit vraka ta borgarlugu definitionina av javnrætt-indahugmyndini, men vilja hava kvinnufrelsi; tað snýr seg ikki um rættin til at vera sum menn, heldur um rættin til at vera kvinnur út frá okkara egna fyrirtreutum.

Turið S. Joensen